

Zdanie złożone współrzędnie

W zdaniu złożonym współrzędnie żadne ze zdań składowych nie określa drugiego, a zdania te wzajemnie się uzupełniają. W zależności od tego, w jakim stosunku wobec siebie pozostają treści zdań współrzędnych, rozróżniamy cztery typy zdań złożonych współrzędnie.

Typy zdań złożonych współrzędnie

łącznie

Wypowiedzenie złożone współrzędnie łączne rozpoznajemy:

- **po tym samym wykonawcy czynności**
– *Majka odrobi lekcje i pójdzie do koleżanki.*
– *Michał jest zdolny i uczy się dobrze.*
- lub po tym, że zapisane w takich zdaniach **czynności odbywają się niezależnie od siebie w tym samym czasie lub miejscu**, np.
– *Spacerowałem po mieście a Majka oglądała wystawy sklepów.*
– *Z jednej strony boiska dziewczyny rozmawiały, a z drugiej strony chłopcy grali w piłkę.*
- Treść pierwszego zdania łączy się z treścią zdania drugiego, najczęściej za pomocą spójników: *i*, *oraz*, *a*, *ani*, *ni*, jak również, *tudzież*, *zarazem*, *także*, np.

1 2
Czytam książkę i słucham muzyki.
1 i 2

Wykres: _____ _____

1. zdanie składowe 2. zdanie składowe

Zdania leżą na tym samym poziomie, co pokazuje, że nie są od siebie zależne.

rozłączne

Wypowiedzenie złożone współrzędnie rozłączne rozpoznajemy po tym, że w zdaniach takich mówi się o czynnościach, które się wzajemnie wykluczają (nie mogą istnieć jednocześnie).

To znaczy, że wykonawca czynności może i wykonuje tylko jedną z nich.

- *Arek po przyjściu ze szkoły idzie na spacer z psem lub czyta gazety.*
- *Wieczorem będę oglądał film albo pójdę do kolegi.*
- *Idziesz z nami do kina czy zostajesz w domu?*
- *Idziesz, czy zostajesz?*

Treść pierwszego zdania wyklucza treść zdania drugiego; najczęściej zdania składowe połączone są spójnikami: *albo*, *lub*, *czy*, *bądź* , np.

1 2
Czytam książkę albo słucham muzyki.
1 albo 2

Wykres: _____ ← → _____

1. zdanie składowe 2. zdanie składowe

przeciwstawne

Wypowiedzenie złożone współrzędnie przeciwstawne rozpoznajemy po tym, że treści zdań przeciwstawiają się sobie. Oznacza to, że mogą być w nich przeciwstawione różne osoby, cechy czy czynności.

- *Wyszedłem wcześniej z domu, ale spóźniłem się do szkoły.*

- *Ty się śmiejesz, a jej jest przykro.*
- *Pokój Maćka jest mały lecz niezwykle przytulny.*
- *W Krakowie świeci słońce, natomiast w Warszawie pada deszcz.*
- *Dziewczęta były zmęczone, ale nie chciały zakończyć meczu.*
- *Ranek był bardzo chłodny, zaś wieczór okazał się bardzo ciepły.*

Treść pierwszego zdania przeciwstawia się treści zdania drugiego.

Najczęściej zdania składowe są połączone spójnikami: *ale, lecz, a, jednak, zaś, natomiast*

1
2
Nauczyłam się, ale dostałam dwóję.

1
ale
2

Wykres: _____ → ← _____
 1. zdanie składowe 2. zdanie składowe

Strzałki rysowane „do siebie” uwydatniają przeciwstawność znaczeniową zdań składowych.

wynikowe

Wypowiedzenie złożone współrzędnie wynikowe rozpoznajemy po tym, że treść zdania drugiego wynika z treści zdania pierwszego.

- *Lubię fantastykę, więc pójdę do kina na „Władcę Pierścieni”.*
- *Byłem chory, dlatego nie mogłem przyjść do szkoły.*
- *Kościół był w remoncie, toteż nie mogliśmy go zwiedzić.*
- *Mamy wszystko przygotowane, zatem możemy zaczynać zawody.*
- *Chmurzy się, możemy zatem spodziewać się burzy.*

W tego typu zdaniach zdania składowe najczęściej są połączone spójnikami: *więc, zatem, toteż, dlatego*, np.

1
2
Nauczyłam się, więc dostałam piątkę.

1
więc
2

Wykres: _____ → → _____
 1. zdanie składowe 2. zdanie składowe

Uwaga!

Zdania złożone współrzędnie nie muszą być połączone spójnikiem. Mówimy wówczas o łączności bezpośredniej.

Przecinka nie stawiamy przed spójnikami: *i, oraz, albo, lub, ni, ani, bądź, tudzież*, z wyjątkiem sytuacji, w których dany spójnik się powtarza, np.

Albo wybiorę się na spacer, albo pójdę do kina.

Pamiętaj, że wykresy zdań składowych w zdaniu złożonym współrzędnie należy rysować na tym samym poziomie!

Zdanie złożone podrzędnie

Zdanie złożone zawiera co najmniej dwa orzeczenia.

W zdaniu złożonym podrzędnie jedno ze zdań składowych określa drugie, czyli jest wobec niego podrzędne.

Zdanie nadrzędne (określane) jest ważniejsze.

Zdanie podrzędne określa zdanie nadrzędne.

W zdaniu złożonym podrzędnie wyróżniamy

- **zdanie nadrzędne** (to, do którego stawiamy pytanie)
- **zdanie podrzędne** (to, które jest odpowiedzią na pytanie)

(1) *Podoba mi się sukienka*, (jaka?) (2) *którą masz na sobie*.

zdanie nadrzędne

zdanie podrzędne

(1) *Zrezygnowaliśmy ze spaceru*, (dlaczego?) (2) *ponieważ zerwał się wiatr*.

zdanie nadrzędne

zdanie podrzędne

Funkcje zdania podrzędnego

Zdanie podrzędne pełni w zdaniu złożonym taką funkcję, jak poszczególne części zdania pojedynczego, a więc może zastępować:

- **podmiot** (zdanie złożone podrzędnie podmiotowe)
- **orzecznik orzeczenia imiennego** (zdanie złożone podrzędnie orzecznikowe),
- **przydawkę** (zdanie złożone podrzędnie przydawkowe)
- **dopełnienie**, (zdanie złożone podrzędnie dopełnieniowe)
- **okolicznik** (zdanie złożone podrzędnie okolicznikowe)

Typy zdań złożonych podrzędnie

- **podmiotowe**
- **orzecznikowe**
- **dopełnieniowe**
- **przydawkowe**
- **okolicznikowe**
- miejsca,
- czasu,
- przyczyny,
- stopnia,
- sposobu,
- celu,
- przyzwolenia,
- warunku

Zdanie złożone podrzędnie podmiotowe

Zastępuje podmiot zdania nadrzędnego.

Odpowiada na pytania:

kto?, co?

zdanie nadrzędne

Ten dostanie nagrodę,

(kto?) zdanie podrzędne

kto okaże się najlepszy.

zdanie nadrzędne

Martwi mnie,

(co?) zdanie podrzędne

że Joanna wyjeżdża.

Zdanie złożone podrzędnie orzecznikowe

Zastępuje orzecznik zdania nadrzędnego;

Odpowiada na pytania:

kim jest?, czym jest?, jaki jest?,

jaki był?, kim stał się?, kim został?

zdanie nadrzędne

Maciek był tym,

(kim był?) zdanie podrzędne

na kim mi bardzo zależało.

zdanie nadrzędne

Andrzej jest taki,

(jaki jest?) zdanie podrzędne

że wszyscy koledzy go lubią.

zdanie nadrzędne

Śnieg był taki,

(jaki był?) zdanie podrzędne

że po chwili przemokliśmy.

zdanie nadrzędne

Kraków jest tym dla Polski,

(czym jest?) zdanie podrzędne

czym Rzym dla Europy.

zdanie nadrzędne

Hałas był taki,

(jaki był?) zdanie podrzędne

że nic nie można było zrozumieć.

Zdanie złożone podrzędnie przydawkowe

Zastępuje przydawkę zdania nadrzędnego.

Jest rozwinięciem w formę zdania określeniem rzeczownika.

Odpowiada na pytania:

jaki? jaka? jakie?

który? która? które?

czyj? czyja? czyje? ile? z czego?

zdanie nadrzędne

Wykorzystałam pomysł,

(jaki?) zdanie podrzędne

który podsunęła mi Magda.

zdanie nadrzędne

Otrzymałam wiadomość,

(jaka?) zdanie podrzędne

że mój brat zdał maturę.

zdanie nadrzędne

Oglądałem film,

(jaki?) zdanie podrzędne

który był naprawdę interesujący.

Zdanie złożone podrzędnie dopełnieniowe

Zastępuje dopełnienie zdania nadrzędnego.

Odpowiada na pytania przypadków zależnych:

kogo?, czego?, komu?, czemu?

kogo?, co?

z kim?, z czym?

o kim?, o czym?

zdanie nadrzędne

Kasia powiedziała koleżankom,

(o czym?) zdanie podrzędne

że wyjeżdża do Peru.

zdanie nadrzędne

Lubię oglądać,

(co?) zdanie podrzędne

jak wschodzi słońce.

zdanie nadrzędne

Zastanawiałem się,

(nad czym?) zdanie podrzędne

jaki będzie temat wypracowania.

zdanie nadrzędne

Zaufam temu,

(komu?) zdanie podrzędne

kto mnie nie zawiedzie.

zdanie nadrzędne

Nie spodziewałam się,

(czego?) zdanie podrzędne

że spóźnisz się na nasze spotkanie.

zdanie nadrzędne

Dzieci nie chcą pamiętać,

(o czym?) zdanie podrzędne

o tamtych pechowych wydarzeniach.

Zdanie złożone podrzędnie okolicznikowe

- miejsca,
- czasu,
- przyczyny,
- stopnia,
- sposobu,
- celu,
- przyzwolenia,
- warunku
- Zastępuje okolicznik zdania nadrzędnego.
- Zdań złożonych podrzędnie okolicznikowych jest tyle, ile rodzajów okoliczników.
- Zdania okolicznikowe odpowiadają na pytania poszczególnych okoliczników.

Odpowiada na pytania:

miejsca

- *gdzie?*
- *skąd?*
- *dokąd?*
- *którędy?*

zdanie nadrzędne

Jedź tam,

(gdzie?) zdanie podrzędne

gdzie rozciągają się najładniejsze widoki.

zdanie nadrzędne

tam dziś są ogromne grzyby.

zdanie podrzędne (gdzie?)

Gdzie padało dużo deszczu,

zdanie nadrzędne

Na wakacje pojedę tam,

(gdzie?)

zdanie podrzędne

gdzie urodziła się moja mama.

Zdanie złożone podrzędnie z podrzędnym okolicznikowym miejsca.

czasu

- *kiedy?*
- *jak długo?, jak dawno?*
- *odkąd?, dokąd?*
zdanie nadrzędne
Odwiedzę cię,
(kiedy?) zdanie podrzędne
kiedy tylko się rozpogodzi.

zdanie nadrzędne

Lubię patrzeć na niebo,
(kiedy?) zdanie podrzędne
kiedy zapadnie zmrok.

Zdania złożone podrzędnie z podrzędnym okolicznikowym czasu.

przyczyny

- *dłaczego?*
- *z jakiego powodu?*
- *z jakiej przyczyny?*
zdanie nadrzędne
Dzwonię do ciebie,
(dlaczego?) zdanie podrzędne
bo nie byłaś dzisiaj w szkole.

zdanie nadrzędne

Spóźniłem się do szkoły,
(dlaczego?) zdanie podrzędne
ponieważ nie zdążyłem na autobus.

Zdania złożone podrzędnie z podrzędnym okolicznikowym przyczyny.

celu

- *po co?*
- *w jakim celu?*
zdanie nadrzędne
Wyszła do sklepu,
(po co?) wypowiedzenie podrzędne
żeby kupić świeże pieczywo.

zdanie nadrzędne

Iga pożyczyła mi rower,
(po co?) wypowiedzenie podrzędne
żeby mogła dojechać do domu.

Wypowiedzenie złożone podrzędnie z podrzędnym okolicznikowym celu.

sposobu

- *jak?*
- *w jaki sposób?*

zdanie nadrzędne

Marcin pracował tak,

(jak, w jaki sposób?) zdanie podrzędne

że zasłużył na pochwałę.

zdanie nadrzędne

Zaśpiewam tak,

(jak?) zdanie podrzędne

żeby rodzice byli ze mnie dumni.

Zdanie złożone podrzędnie z podrzędnym okolicznikowym sposobu.

warunku

- *pod jakim warunkiem?*
- *w jakim wypadku?*
- *jeśli co?*

zdanie nadrzędne

Umówię się z tobą,

(pod jakim warunkiem?)

zdanie podrzędne

jeśli zaprosisz mnie do kina.

zdanie nadrzędne

Miałbyś kłopoty,

(pod jakim warunkiem?)

zdanie podrzędne

gdybyś nie zdał egzaminu

Zdania złożone podrzędnie z podrzędnym okolicznikowym warunku.

przyzwolenia

- *mimo co?*
- *mimo czego?*

zdanie nadrzędne

Chociaż było wietrznie,

(mimo czego?)

zdanie podrzędne

wiele osób wybrało się na spacer.

zdanie nadrzędne

Mimo że padał śnieg,

(mimo czego?)

zdanie podrzędne

wszystkie drogi były przejezdne.

Chociaż byłem chory,

(pomimo czego?)

zdanie podrzędne

poszedłem do szkoły.

Zdanie złożone podrzędnie z podrzędnym okolicznikowym przyzwolenia.

stopnia

- *w jakim stopniu?*
- *jak bardzo?*

zdanie nadrzędne

Krzysiek opowiadał tak śmieszne dowcipy,

(jak bardzo śmieszne?)

zdanie podrzędne

że mógłby występować w kabarecie.

zdanie nadrzędne

Muzyka była tak głośna,

(jak głośna?)

zdanie podrzędne

że trzęsły się ściany.

Zdanie złożone podrzędnie z podrzędnym okolicznikowym stopnia.

Źródło: www.aleklasa.pl